

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
ODSJEK U ČAKOVCU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

DORA FERNEŽIR
ZAVRŠNI RAD

LUTKA ZIJEVALICA U RADU S
PREDŠKOLSKOM DJECOM

Zagreb, rujan 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
ODSJEK U ČAKOVCU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Dora Fernežir

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Lutka zijevalica u radu s predškolskom djecom

MENTOR: dr. sc. Iva Gruić, docent

Sadržaj

SAŽETAK.....	1
SUMMARY	2
1. UVOD	3
2. O LUTKARSTVU	4
2.1 LUTKARSTVO, LUTKA I SCENSKA UMJETNOST.....	4
4. ANATOMIJA ZIJEVALICA	8
4.1. GLAVA.....	8
4.2. TIJELO.....	9
5. ANIMACIJA (POKRETANJE) I POZORNICA ZA ZIJEVALICE.....	10
6. IGRA LUTKOM KAO SIMBOLIČKA IGRA.....	11
7. SCENSKA LUTKA U DJEČJEM VRTIĆU I UTJECAJ NA DJEČJI RAZVOJ.....	12
7.1. VERBALNA KOMUNIKACIJA I LUTKE	12
7.2. LUTKA U POTICANJU DJEČJE POZITIVNE SLIKE O SEBI.....	14
7.3. LUTKA U POTICANJU DJEČJE SAMOSTALNOSTI.....	15
7.4. LUTKA U POTICANJU SOCIJALNE KOMPETENCIJE DJETETA.....	16
7.5. LUTKA U POTICANJU DJEČJEG STVARALAŠTVA	17
8. LUTKA I ZADOVOLJAVANJE DJEČJIH POTREBA	19
9. APSTRAKTNE ZIJEVALICE	21
10. ZAKLJUČAK.....	22
11. LITERATURA.....	23

SAŽETAK

Svrha ovog završnog rada je stvoriti pregled spoznaja vezanih uz primjenu lutke zijevalice u radu s djecom predškolske dobi. Lutka kao medij poznata je kao sredstvo u radu s djecom. Ovim radom nastoji se prikazati široki spektar utjecaja lutke zijevalice u radu s djecom i njezina važnost u stvaranju pozitivne dječje slike o sebi, emocionalnom i socijalnom razvoju i komunikaciji. Lutka je figura koja nas asocira na djetinjstvo i na igru. Uz nju se često vežu uspomene i postoji emocionalna veza između djeteta i lutke. Lutka zijevalica izražava se putem govora. Usta i glava ove lutke najizraženiji su dio dok je tijelo manje bitno. Za razliku od ostalih lutaka, zijevalica ima mogućnost otvaranja i zatvaranja usta. Velika je pedagoška vrijednost u igri lutkom zijevalicom. Igra lutkom simbolička je igra. Upravo takva igra osnovna je dječja aktivnost i put je razvoju dječjih emocija i sposobnosti. Djeca često svoje osjećaje ne mogu izraziti riječima, a simbolička igra lutkom može biti rješenje tog problema. Lutka je sredstvo koje zadovoljava dječje potrebe, potiče ih na samostalnost i djetetu olakšava komunikaciju s odraslim ljudima (roditeljima, odgojiteljima).

Ključne riječi: dijete, dječji razvoj, lutka zijevalica

SUMMARY

The purpose of this final paper is to create a true picture of the use of a yawning doll in working with preschool children. The doll itself is a medium and is known as a popular tool in all forms of work with children. The doll is a figure that reminds us all of our childhood and the games we used to play as a kid. There is an emotional connection between each child and the doll and many memories are often associated with it. The yawning doll itself is expressed through speech, imitation. In a yawning doll, the body is the least important, while the most important part is the large accentuated mouth and its head. There is great pedagogical value in playing with a yawning doll and also playing with a doll is a symbolic game. This kind of puppet play is the basic activity of every child and it is a way to develop children's abilities, emotions and positive self-image. Many children very often simply can not express themselves in words and symbolic puppet play can be one solution to such a problem. It is a tool that makes it easier for children to communicate with peers, educators, parents and other adults, encourages them to be independent and to meet their needs. This paper seeks to show the wide range of effects of a yawning doll in working with children and its importance in emotional and social development.

Keywords: child, child development, yawning doll

1. UVOD

Lutka je temeljno izražajno sredstvo u lutkarstvu, pokretna figura namijenjena izvedbi na pozornici. Ona je igračka koja pokreće verbalnu i neverbalnu komunikaciju, socijalne kompetencije djeteta, emocionalni razvoj i dječje stvaralaštvo. Igrajući se lutkom, dijete zadovoljava svoje potrebe za slobodom, zabavom, pripadanjem i moći te stvara pozitivnu sliku o sebi. U radu s djecom predškolske dobi, lutka je sredstvo koje pokreće dječju razigranost, maštu, misaoni i emocionalni svijet.

Neograničene su mogućnosti korištenja lutke u radu s djecom predškolske dobi. Prednost lutke zijevalice je u tome što je kod nje najizraženije sredstvo govor njezinim velikim ustima i on nosi najveću poruku, a to je da lutka zijevalica može biti pokretač verbalne komunikacije kod mnoge djece jer se ona često ne mogu izraziti riječima, tj. ne znaju kako ili se srame reći ono što misle, žele, osjećaju ili pak ono što ih muči i tišti. Pomoću lutke zijevalice potiče se dijete na igru i razgovor, veća je mogućnost da će se dijete lakše osloboditi i izraziti jer ne govori ono nego njegova lutka koja izražava njegove misli umjesto njega samoga.

2. O LUTKARSTVU

2.1 LUTKARSTVO, LUTKA I SCENSKA UMJETNOST

„Lutkarstvo je scenska umjetnost kod koje postoji lutka koja je posrednik između publike i glumca. Umjetnost lutkarstva je slična glumačkom kazalištu. Pojam lutka je mnogoznačajan i podrazumijeva bilo koju figuru koja je namijenjena dječjoj igri, modnu lutku, lutku igračku, scensku lutku, plastičnu lutku, porculansku lutku itd. Uz lutkarstvo se veže lutka kao pokretna figura, odnosno scenska lutka koja je namijenjena lutkarskoj izvedbi koja se izvodi na pozornici“ (Županić Benić, 2009).

„Lutku karakterizira mehanizam kojim glumac lutkar ili dijete manipulira dajući toj figuri, predmetu i objektu život. Lutka je metafora, pokret koji ju oživljava daje joj smisao, ona u sebi posjeduje različite mogućnosti transformacija i ako lutku gledamo samo kao figuru koja izranja iz sjećanja na djetinjstvo i uspomene, to je onda opravdano jer to dokazuje njezinu bit i posebnost po kojoj je ona sigurno puno više od običnog objekta. Ona je u tom slučaju pobudila naše sjećanje i emocije i na taj način nas oživljava“ (Županić Benić, 2009: 8).

Mrkšić (2006) navodi da lutka egzistira samo u odnosu s nekim drugim, lutka kao predmet, stvar nema ništa individualno. „Kao što je sašivena od nekoliko krpa, savijena od nekoliko papira, skucana od nekoliko daščica, tako je i satkana od nekoliko osobina koje treba predstavljati ili koje pak treba oponašati“ (Mrkšić, 2006: 11).

„Pojmu lutke kao predmetu kazališne igre najsigurnije se može približiti preko dječje igre. Više je nego sigurno da je interakcija između djeteta i lutke uvijek igra. Dijete i lutka su igrom toliko vezani da bez igre ne bi ni postojala mogućnost gledanja i doživljavanja predmeta na način i u formi lutke“ (Mrkšić, 2006).

„Lutke možemo podijeliti prema načinu pokretanja (rukom, koncima ili štapom) odnosno dijelimo ih na ručne lutke (ginjol i zijevalica), lutke na štapu (javajke, lutke za kazalište sjena i velike lutke) te lutke na koncima (marionete). Možemo ih podijeliti i prema poziciji s koje ih se animira. Tako razlikujemo one animirane odozdo (ručne i štapne lutke) i odozgo (marionete na koncima i marionete na žici)“ (Županić Benić, 2009).

Pokrivka (1980) navodi da u scenskoj umjetnosti svaka grana ima svoje izražajne mogućnosti, svoje teme i svoje polje djelovanja. Lutkarstvo je od svih grana scenske umjetnosti najpogodnije za prikazivanje bajki, fantastike i čudesnih prizora. Kazalište lutaka je toliko blisko djeci upravo zbog toga. Bit lutkarstva, kao scenske umjetnosti je u neobično lijepom, poetskom činu oživljavanja nežive materije preko glumaca lutkara. Lutka nije nosilac teške radnje nego je jednostavna i vrlo poetična. Svijet lutaka je svijet humora i poezije. To je svijet koji ne poznaje granice između ljudi, životinja, biljaka i predmeta. To je izmišljeni svijet. Lutkarstvo može sadržavati duboke istine o čovjeku i svemu onome što ga okružuje, ali može biti i prožeto potpunom besmislenošću. Lutka može letjeti, smanjivati se, nestajati, ljudskim glasom mogu govoriti lutke životinje, cvijeće raste pred našim očima, predmeti mogu osjećati i misliti, drveće pleše, a to su sve radnje koje su neizvedive u realnosti.

3. ZIJEVALICA

„Zijevalica je ručna lutka koja se animira poput ginjola navlačenjem na ruku. Njezina je posebnost, za razliku od ginjola, u tome što prsti lutkarove ruke otvaraju i zatvaraju lutkina usta. Nastala je u želji da se što više karikiranjem oponaša čovjek ili životinja. Svojim naglašenim gibanjem čeljusti jako podsjeća na otvaranje usta kod čovjeka ili na otvaranje i zatvaranje njuške kod životinjskog lika“ (Varl, 2001). „Upotrebljava se kad je kod karaktera najizraženiji govor ili kad govor nosi najveću poruku (pjesma). Odlikuju je različite karakterne osobine. Njome prikazujemo i ljudske i životinjske likove, ali i različita bića“ (Županić Benić, 2009: 39). „Tog lika koji predstavlja lutka, njegov karakter i osobine naglašava brzo ili polako, drhtajuće ili izopačeno otvaranje usta ili njuške. Otvaranje ili zatvaranje usta i njuške, pomicanje čeljusti mora biti vrlo promišljeno jer se takva animacija brzo može pretvoriti u banalnu“ (Varl, 2001).

„Kod imitacije čovjeka zijevalice u velikoj mjeri mogu izraziti facijalnu ekspresiju što može od lutke stvoriti karikaturu. Zato se zijevalice najčešće upotrebljavaju kao izmišljena bića ili kao životinje. Životinje imaju izraženu njušku i u pričama, ali i u životu, uvijek komuniciraju ustima. One preko usta pokazuju svoju ljubav, mržnju, strah i ostale emocije jer nemaju ruke kojima bi se služile i izražavale. Djeca jako vole životinje, a njihov svijet mašte je stvoren od imaginarnih bića i životinja s kojima dijele mnoge prijateljske osjećaje. Vole gledati animirane i igrane filmove sa životinjama, vole crtati životinje, maskirati se u njih, glumiti ih, oponašati njihov hod, pokrete i glasanje, vole slušati i čitati basne i upravo zbog toga su lutke zijevalice idealne lutke za tu svrhu“ (Županić Benić, 2009: 39-40).

Prema Varl (2001) dobivamo lutku zijevalicu već onda kada na ruku natakemo običnu rukavicu s jednim prstom, tj. rukavicu s palcem. Položimo ruku s navučenom rukavicom tako da je dio s 4 prsta gore, a palac dolje. Tako postavljeni dlan predstavlja lutkinu glavu koju uz pomoć detalja kao što su uši, oči, kosa ili njuška brzo pretvaramo u različite osobe, likove ili životinje. Županić Benić (2009) ističe kako lutke zijevalice mogu biti načinjene od čarape s našivenim gumbima kao očima, koje se postavljaju iza paravana gdje se pojavljuju, pa sve do

onih vrlo složenih lutaka koje su namijenjene za televizijsku i filmsku produkciju. „Nama najpoznatije takve lutke su lutke Jima Hensona. Njegove lutke, tzv. Mapeti, najpoznatiji su, planetarno popularni predstavnici ove vrste lutaka. Riječ mapet (eng. „muppet“) nastala je spajanjem riječi marioneta i lutka (eng. „marionette“ i „puppet“). Tu riječ također je izmislio sam Jim Henson zato što mu je djelovala zvučno. Ovu grupu lutaka zijevalica čine različiti likovi koji predstavljaju ljudske karaktere, antropomorfne životinje, realne životinje, robote, antropomorfne objekte, mitološka bića, izvanzemaljce i ostala neidentificirana i novoizmišljena bića.“

4. ANATOMIJA ZIJEVALICA

Zijevalica se sastoji od glave koju osobito karakteriziraju izražena usta s mogućnošću otvaranja i zatvaranja i tijela na kojem se mogu pomicati ruke i noge.

4.1. GLAVA

Glava zijevalice može biti napravljena na više načina. Ručna mimička lutka može biti izrađena vrlo jednostavno – dva jednaka dijela tkanine spojena tako da su ušivena i usta. Glavu pomičemo cijelim dlanom, a ruke i noge lutke automatski se gibaju uz trup. Glava mimičke lutke oblikuje se slično kao i kod ručne mimičke lutke. Osnova je gibljivi usni dio (od kartona ili šperploče) na koji gradimo lice, čelo, tjeme i zatiljak. Pomičemo ju u čeljusnom dijelu, a otvaranjem usta pomiče se cijela glava što lutku čini smiješnom (Varl, 2001).

Glava zijevalice konstruirana je tako da je sve podređeno ustima jer su ona najistaknutiji dio tijela. Usta su konstruirana tako da se mogu otvarati i zatvarati. Time se postiže dojam da lutka doista govori. Ustima ujedno može nešto ugristi, „progutati“, ona se mogu pomicati lijevo-desno tako da lutka može i žvakati, a može i isplaziti jezik. Oči također mogu biti pomične. Tako lutka može gledati lijevo-desno, gore-dolje, zatvarati kapke i otvarati ih ili joj oči mogu izletjeti van pomoću opruga kada se, na primjer, prestraši. Izražajne mogućnosti očiju i usta ovise o kreatoru, o njegovoj mašti i pronalasku različitih efekata. Na zijevalici izražajna može biti i kosa koju lutka može zabacivati u stranu ili može imati neku posebnu frizuru koja je u skladu s njezinim karakterom. Najveći fokus gledatelja kod ove vrste lutaka je na pokretima glavom, stoga je logično da je upravo ona najvažniji dio lutke (Županić Benić, 2009).

4.2. TIJELO

Tijelo lutke zijevalice najčešće je trodimenzionalno, s rukama i nogama, ako ga ona uopće ima. Tijelo je kod zijevalice manje bitno zbog toga što je cijeli fokus na njezinoj glavi i ustima. Manje je bitno i kada se animiraju djeca. Jednostavnu zijevalicu čini glava i prekriva ruku do lakta (Županić Benić, 2009). Trup se najjednostavnije kroji od dvaju jednakih dijelova koja su zalijepljena po debljini bočnog ruba. Na prednjem dijelu izrezana su dva jajolika otvora u koji dolaze rukavi i dlanovi ruke. Dlanovi su veliki kako bi lutkar brzo mogao gurnuti svoje ruke u njih. Ako radimo životinju, onda dodajemo još jedan dio na stražnji dio trupa, a to je rep. Rep može biti samo prišiven, a može biti i pričvršćen žicom (Varl, 2001).

Tijelo može biti izrađeno tako da bude samostojeće. Pritom jedan animator može jednom rukom animirati glavu, a drugom po potrebi jednu ruku lutke. Ruke na takvoj zijevalici mogu se pomicati u ramenom zglobu, laktu i po potrebi članku te se animiraju izravno animatorovom slobodnom rukom koja je presvučena rukavicom ili vodicama kao kod lutaka na štapu. Također, tijelo može imati i ruke i noge koje se miču. Takve lutke pokreću dva animatora. Jedan pokreće glavu i ruke, a drugi noge. U ovom slučaju jako je važna usklađenost pokreta. Ruke mogu biti pomične u svim zglobovima dok se nogama oponaša hod. Glumac lutkar rukom otvara i zatvara usta lutke te tako čini pokret koji publika doživljava kao govor. Zijevalica treba pristajati na ruku tako da pregib između gornje i donje čeljusti pristaje izravno u utor između palca i kažiprsta animatorove ruke (Županić Benić, 2009).

5. ANIMACIJA (POKRETANJE) I POZORNICA ZA ZIJEVALICE

Lutkar pokreće zijevalicu tako da mu je jedna ruka u glavi lutke i njome otvara i zatvara usta lutki, a ponekad pokreće i oči. Drugom rukom pokreće tijelo koje je također mobilno i ekspresivno. Ako je lutka konstruirana tako da omogućuje složenije pokrete tijela kao što je hodanje i hvatanje rukama, animiraju je dva lutkara – jedan je zadužen za sve pokrete glave, a drugi je zadužen za pokretanje tijela. Kod malo složenijih lutaka nekoliko lutkara animira jedan karakter, a izvođač koji pokreće usta lutke obično daje i glas tom liku. Obično su takve složenije lutke za lutkarske filmove. Pritom lutkar nije vidljiv, skriven je ispod stola ili čak animira izvan kadra kamere („cameraframe“), koristeći ga kao pozornicu (Županić Benić, 2009).

Lutkar obično drži lutku iznad glave ili ispred tijela, jednom rukom pokreće glavu i usta, a drugom animira ruke i noge. Ruke se mogu pokretati i dvjema posebnim kontrolnim žicama ili tako da se lutkine ruke nataknu na ruku animatora poput rukavica. Posljedica takvog dizajna jest da je većina takvih lutaka lijevoruka jer lukar koristi desnu ruku za animaciju glave, a ruku lutke na žici animira lijevom rukom (Županić Benić, 2009).

Puno je načina dizajniranja i puno prijedloga pokretanja takvih lutaka. Posebice otkako je tehnologija evoluirala, timovi animatora koji rade lutke za film i televiziju smislili su puno načina animiranja lutaka koristeći suvremenu tehnologiju. Tako su lutke danas „kreativna mješavina“ tehnologije, a raspon im se kreće od tradicionalnog manipulativnog pokretanja do računalno programiranih i navođenih pokreta lutaka koji su dovedeni do savršenstva (Županić Benić, 2009).

Kod najjednostavnijih lutaka zijevalica koje se animiraju odozdo poput ginjola, dovoljan je paravan u visini animatora. Kada koristimo složenije zijevalice koje animiraju dva animatora, lutke pokreću animatori na povišenoj pozornici poput stola. Obučeni su u tamnu odjeću, najčešće crnu kako bi istaknuli lutku koju animiraju ispred sebe.

6. IGRA LUTKOM KAO SIMBOLIČKA IGRA

Osnovna dječja aktivnost je simbolička igra koja predstavlja put za razvoj dječjih emocija i sposobnosti. Prelazak na simboličku igru ili igru pretvaranja upravo je jedan od najvažnijih koraka u razvoju djeteta. Ovdje se javlja elementarni oblik apstraktnog mišljenja. Predstavlja „sposobnost za simboličku transformaciju iskustva, odnosno način ili oblik prerade, razumijevanja pa i objašnjavanja iskustva“ (Marjanović, 1977 prema Ivon, 2010: 22). Dijete razvija svoje zamjenske situacije simboličkom igrom, zamjenjuje predmete drugim predmetima, aktivnosti drugim aktivnostima, daje predmetu smisao koji nadilazi njegov cilj i namjenu. Dijete se time udaljuje od realnosti, zamjenjuje realne predmete nekim drugim predmetima što ukazuje na početak apstraktnog mišljenja.

Dijete svjesno i namjerno upotrebljava simbole na prvoj razini. Logički ih upotrebljava na drugoj razini, a psihoanalitičari povezuju simbol u igri s dubljim, nesvjesnim slojevima osobnosti na trećoj razini. „Ono što lutku čini simbolom u igri jest njezina komunikacija simboličkim pokretima, glasom i vizualnom pojavnošću, kostimom, maskom ili oblikovanim predmetima. Prijenosom lutkareve energije na predmet – oživljava ga svojim pogledom i rukama – lutka dobiva novo simboličko značenje, ona postaje novo biće, nova osoba, metafora“ (Ivon, 2010: 23).

Djeca nisu uvijek u stanju izraziti svoje dojmove i osjećaje riječima pa je simbolička igra s lutkama dobro rješenje tog problema. Ona djeci omogućava da sa svojom okolinom komuniciraju neizravno, neverbalno. Tu vještinu mogu jednostavno steći promatrajući svog učitelja ili odgojitelja kako koristi lutku u dijaloškoj igri (Majaron, 2004).

Lutka zijevalica uvelike može pomoći djetetu nakon što promotri svoje roditelje ili odgajatelja u odnosu s lutkom. Zijevalica mu najbolje može zamijeniti odraslu osobu zbog svojih usta. Dijete dobije dojam da uistinu priča s nekim. Izražava svoje osjećaje sugovorniku kojem inače ne bi mogao ništa reći da stoji ispred njega. Nakon obavljenog razgovora dijete se osjeća puno bolje i opuštenije.

7. SCENSKA LUTKA U DJEČJEM VRTIĆU I UTJECAJ NA DJEČJI RAZVOJ

Scenska lutka u dječjem vrtiću svojom profinjenom, osebnom stimulacijom dovodi dijete u stanje uzbuđenosti, ushita i razigranosti. Lutka pokreće njegov misaoni, fantazijski i emocionalni svijet i omogućuje da dijete riječima izražava svoj sve bogatiji i složeniji intimni doživljaj svijeta. U rukama predškolskog djeteta, scenska lutka svojim prividnim, ali sugestivnim oživljavanjem nudi djetetu sudjelovanje u zamišljenom svijetu koji sam stvara u igri. Ona se javlja kao zamjena ili duplikat živih bića s kojima dijete u igri manipulira onako kako želi i kako najčešće ne može u stvarnosti (Pokrivka, 1980). Lutkarska predstava ima veliki utjecaj na razvitak djetetove osobnosti na tri razine – estetskoj, emocionalnoj i etičkoj dok istovremeno utječe i na razvoj kreativnog mišljenja (Majaron, 2004). U sljedećim poglavljima govorit će se nešto više o komunikaciji djeteta uz pomoć lutke, kako lutka može pomoći djetetu da stvori pozitivnu sliku o sebi, kako lutkom potaknuti dječju samostalnost, socijalne kompetencije te razvoj dječjeg stvaralaštva.

7.1. VERBALNA KOMUNIKACIJA I LUTKE

Djeca su danas izložena velikom pritisku i stresu u dnevnoj komunikaciji. Važno je olakšati im komunikaciju, a simbolički jezik, bilo verbalni ili neverbalni, može biti pravo rješenje za to. Lutka, kao i druge dramske aktivnosti, može dovesti do značajnog poboljšanja u komunikaciji kod djece predškolske dobi. Znamo da djeca lakše stupaju u kontakt s lutkom nego s odraslom osobom. To je zato što im odrasli predstavljaju autoritet, a lutka je „jedna od njih“. Ona ima iste probleme i strahove, ali i istu želju za igrom kao i dijete. Često se događa da se djeca teško otvaraju odraslima. Teško im je povjeriti se prijatelju, odgojitelju ili čak roditelju. Lutka u tom slučaju može biti idealan posrednik putem kojega će dijete savladati nesigurnost u komunikaciji i reći ono što osjeća ili će toj lutki reći svoj problem. Djeca često sa zijevalicama vode svoje zamišljene razgovore i rješavaju probleme koji se tiču samo njih u tom trenutku. Na taj način „izbacuju“ iz sebe sve skrivene sumnje i brojna pitanja koja ih muče, a ne znaju kako bi to pitali nekoga odraslog. Lutka zijevalica im je u tom slučaju roditelj, odgojitelj, vršnjak ili bilo tko s kim imaju taj problem (Korošec, 2004).

Ivon (2010) navodi kako se u igri lutkama govor prirodno razvija i obogaćuje. Zbog svoje oživljavajuće komponente, lutka spontano navodi dijete na verbalnu komunikaciju. lutka potiče spontanost u jezičnom izražavanju.

Prema Pokrivki (1980) djetetov govor postaje spontano prirodan i izražajan onda kada se dijete identificira sa scenskom lutkom te je dijete potaknuto lutkom da mijenja glas prema karakteru i raspoloženju likova. „Transformirajući energiju i usredotočujući se na lutku, dijete zaboravlja na svoje poteškoće i lakše se izražava“ (Korošec, 2004: 34).

Mnogi ljudi kada se trebaju koristiti jezikom kojim nisu u potpunosti ovladali, osjećaju jezični strah (Kroflin, 2011 prema Jelaska, 2005). U takvom slučaju lutka zijevalica je odlična pomoć kako bi se ta nelagoda oslobodila i kako bi čovjek odahnuo. U igri lutkom i sramežljiva djeca skupit će dovoljno hrabrosti da se, „skriveni“ iza lutke, pokažu publici, jer nije važno ako neka rečenica nije ispravna jer to griješi lutka, a ne dijete. Sramežljivo dijete se bori za poziciju svoje lutke, a ne za svoju poziciju (Majaron, 2004). Pritom „skriveno“ ne znači da dijete mora biti fizički skriveno iza paravana, nego da mu lutka osigurava zaštitu i odvojenost te daje osjećaj da je sigurno i zaklonjeno. „Nije važno kako lutka izgleda, nego što dijete osjeća prema njoj. Upamtite, lutka-zec koju je napravilo dijete ne treba izgledati kao zec – dijete jedino treba vjerovati da je to zec“ (Renfro, 1982, prema Korošec, 2004).

U vrtiću, poticanjem dječje igre lutkama, razgovorom s djecom preko lutaka u različitim situacijama te dramatizacijom s lutkama u lutkarskim predstavama potiče se ekspresivna i imaginativna upotreba govora djece (Ivon, 2010).

7.2. LUTKA U POTICANJU DJEČJE POZITIVNE SLIKE O SEBI

Najvažniji zadatak odgojitelja jest pomoći djetetu da što prije stekne pozitivnu sliku o sebi. To znači da je dijete primjereno u svojoj kulturnoj sredini, da razumije vlastite kompetencije te da je samooperativno. Također podrazumijeva i to da je dijete svjesno da je različito od drugih. Pozitivna slika o sebi razvija se od razumijevanja vlastitih unutrašnjih stanja do ocjene samoga sebe i svijesti da se razlikujemo od drugih. Sastavnice slike o sebi su: tjelesno, emocionalno, intelektualno, društveno i komunikacijsko ja (Ivon, 2010).

Lutka zijevalica velika je pomoć djetetu u komunikaciji s odraslima i vršnjacima. Dijete se nesvjesno razvija i stvara pozitivnu sliku o sebi. Samim time što razgovara samo sa zijevalicom, ne obazire se na publiku. Zijevalica mu pomaže da se zbog svojih zamisli i djela osjeća dobro i raste mu samopouzdanje.

Prema Čudina-Obradović (1990) pozitivna slika o sebi je bolji prediktor školskog uspjeha nego kvocijent inteligencije. Dijete koje ima mogućnost igrati se lutkom brzo će shvatiti i vidjeti sebe kao jedinstveno biće. Lutka mu pomaže da sebe vidi u takvom svjetlu i da se osjeća dobro zbog svojih zamisli i onoga što čini, a time stječe osjećaj samopouzdanja i važnosti.

Pomoću lutke dijete upoznaje vlastito tijelo, njegovu građu, veličinu, funkcije, detalje i razlike između sebe i ostale djece – tjelesno ja. Također, lutka pomaže prilikom razvijanja društvenih vještina nužnih za izgradnju socijalnog ja. Kako je lutkarstvo grupna aktivnost, ono zahtijeva da djeca slušaju jedna druge, čekaju na red, promatraju druge, poštuju tuđe ideje, prijedloge i osjećaje. Kako je suradnja nužna za provedbu aktivnosti, djeca razvijaju vještine potrebne za rad u grupi. Komunikacijsko ja razvija se zbog toga što je u komunikaciji s publikom i odgojiteljem ili djetetom (glumcem lutkarom) posrednik lutka. U lutkarskom kazalištu, glumac lutkar mora potisnuti svoj ego i svoju energiju usmjeriti na lutku jer ona ima glavnu ulogu. Taj oblik komunikacije sramežljivom djetetu pomaže da se odvaži na komunikaciju jer nije ono u prvom planu nego lutka. S druge strane, egocentrično dijete takav oblik komunikacije prisiljava da svoj ego podredi lutki kako bi uspostavilo komunikaciju s publikom.

7.3. LUTKA U POTICANJU DJEČJE SAMOSTALNOSTI

Obilježje humanistički usmjerenog kurikuluma jest razvoj autonomije. Za razvoj autonomije kod djece važno je poštovanje, razumijevanje i tolerancija.

Prema Piagetu (1990) autonomija oblikuje kontekst društvenog, moralnog i spoznajnog razvoja koji je rezultat društvenih koordinacija osobnih aktivnosti s aktivnostima drugih.

Ideja Vigotskog (1976, prema Ivon, 2010) je da odrasli pomažu djeci da se osamostale u procesu učenja. Važno je da dijete uz pomoć odrasloga ulazi u zonu potencijalnog razvoja gdje povećava svoje sposobnosti i ostvaruje nešto teže.

Bruner (1976) proces učenja i razvoj dječjih sposobnosti objašnjava konceptom „skeliranja“. Uspoređuje ga s gradnjom zgrade uz pomoć građevinske skele. Gradnju zgrade uspoređuje s razvojem dječjih sposobnosti, a postavljanje građevinske skele s odraslima koji pomažući podupiru tu gradnju.

Ove ideje važne su za odgojitelje zato što ističu da odrasli učinkovito potiču i podupiru djetetovu samostalnost. To se lakše postiže uz pomoć lutke i njenih animacijskih obilježja – dramatizacije, dramsko-lutkarske igre, ali i posredovanja u komunikaciji (Ivon, 2010).

Djeca u odnosu sa zijevalicom samostalno smišljaju tekst, odnose se prema lutki kao prema čovjeku, opušteni su u potpunosti. Igra lutkom zijevalicom nesvjesno pomaže djeci u razvoju samostalnosti. Treba poticati i razvijati dječju samostalnost u svim sferama života. Dijete treba biti slobodno i uz pomoć lutke jer prihvaća njezino mišljenje ne znajući da je ono samo za to zaslužno.

7.4. LUTKA U POTICANJU SOCIJALNE KOMPETENCIJE DJETETA

Socijalno kompetentna djeca u predškolskoj dobi su ona koja se upuštaju u zadovoljavajuće interakcije i aktivnosti s odraslim osobama i vršnjacima nadograđujući pri tome osobnu kompetenciju. Socijalna kompetencija je zahtjevna varijabla djetetove snalažljivosti u društvenoj sredini i zavisna je o nizu elemenata: socijalna kognicija (znanje o svijetu društvenih pojava i procesi razumijevanja čovjeka i njegovih odnosa), zauzimanje perspektive drugoga i organizacije mentalnih mapa različitih društvenih situacija (Kobolt, 1998).

Eisenberg (1987) prosocijalna ponašanja opisuje kao: dijeljenje – dijete daje ili dopušta drugom djetetu da uzima njegove predmete, premda to nije dio igre; pomaganje – dijete pokušava ublažiti emocionalnu potrebu drugoga, pomaže pri rješavanju zadataka, nudi predmet koji nije njegov i tješjenje – pokušaj olakšavanja i ublažavanja emocionalnog pritiska drugoga sa željom da se druga osoba osjeća bolje.

Uobičajena pojava među predškolskom djecom je agresivnost. Premda je agresivnost očekivana pojava u ranom djetinjstvu i razumijemo ju kao razvojnu fazu, treba ju kontrolirati. Djetetovu energiju treba usmjeravati prema prihvatljivim oblicima rješavanja situacija u kojima se dijete ponaša agresivno (Vlahović – Štetić, 1994).

Teškoće socijalizacije poput agresije javljaju se u igri i drugim dječjim aktivnostima te predstavljaju mogućnost da odgojitelji uz pomoć lutke posredno potiču djetetov socijalni razvoj uz verbaliziranje ljutnje uz pomoć lutke. Tako će djeca postupno početi razumijevati zbog čega je došlo do ljutnje i kako je mogu izraziti. Postupno će postajati socijalno kompetentniji. Lutka u tom slučaju postaje sredstvo putem kojeg se traži rješenje problema i prava reakcija. Odgojiteljeve lutkarske improvizacije i dramatizacije uz pomoć lutke zijevalice, u koje je moguće uključiti djecu i u kojima je sadržaj igre rješavanje sukoba na prihvatljiv način, omogućit će djeci da shvate zašto i kako nastaju svađe te im ponuditi odgovore na pitanja koja postavljaju (Ivon, 2010).

7.5. LUTKA U POTICANJU DJEČJEG STVARALAŠTVA

Cropley (1992, prema Ivon, 2010) stvaralaštvo opisuje kao inovativno, slobodno, smjelo i originalno mišljenje koje se sastoji od triju obilježja: intelektualno obilježje (sposobnost proizvodnje ideja), motivacijsko obilježje (volja za radom na idejama i komuniciranje s njima nakon što su ideje oblikovane), emocionalno obilježje (hrabrost drukčijeg razmišljanja, ustrajnost, opiranje konformizmu, spremnost na preuzimanje rizika od podsmehivanja i sl.). Iskustvo igre optimalan je način jačanja kreativnosti i imaginacije zbog toga što djeca u igri slobodno iskušavaju nove ideje, izražavaju se na svoj način, istražuju, iskušavaju i kombiniraju. lutka kod djece pokreće emocije, a emocije su osnovni pokretač svakog stvaralaštva. Pokrenut će djetetov govor, komunikaciju, maštu, želju za likovnim stvaranjem, za pokretom (Kraljević, 2003).

Miljak (1996) navodi kako stvaralački proces kod djece možemo promatrati pomoću triju etapa. U prvoj se dijete upoznaje s predmetom, materijalom, pokretom, glasom, oblikom itd. Dijete istražuje, manipulira i promatra predmet. Nakon upoznavanja, koje traje ovisno o dječjoj dobi i predmetu, igrački, materijalu, nastupa druga etapa u kojoj dijete ovladava uobičajenom upotrebom ili načinom funkcioniranja tog predmeta, materijala, pokreta, glasa, oblika itd. U toj etapi možemo primijetiti izraze dječjeg stvaralaštva, obično one izraze koji su rezultat ograničenosti djetetovih iskustava. Treća etapa ogleda se u oblikovanju novih kombinacija, pravila upotrebe, dopunjavanju, dorađivanju, provjeravanju itd.

Supek (1970) tvrdi da se razvoj djetetovih izražajnih funkcija odvija dvjema paralelnim putanjama. Jedna označava spontano izražavanje ili igru gdje dijete pokreće sve svoje vitalne, spontane izražajne mogućnosti. Druga putanja označava intelektualne i analitičke sposobnosti koje slijede pravila koja strukturiraju društveni svijet i dijete ih uzima vrlo ozbiljno. Zbog te suprotnosti postoji opasnost da djecu odgajamo na mehanički način. Kako bi se dijete moglo spontano izražavati, njegove dubinske dispozicije moraju biti i motivirane i mobilizirane. Pomoću lutke odgojitelj će lakše nego bilo kojim drugim sredstvom potaknuti djetetove dublje interese i spontane reakcije. Dobro animirana lutka pomaže i navodi dijete da se izražava na osoban način, što je pretpostavka stvaralaštva.

Lutka zijevalica uvelike može pomoći u poticanju dječjeg stvaralaštva jer dijete zapravo u razgovoru sa zijevalicom samo smišlja cijeli razgovor, odnos i ponašanje prema lutki. Spontano izražava svoje mišljenje i osjećaje, zna u svakom trenutku što će i kako reći

sugovorniku. Izražava svoje najdulje, skrivene misli i to sve zbog toga što je lutka zijevalica lik pravog slušatelja i sugovornika.

8. LUTKA I ZADOVOLJAVANJE DJEČJIH POTREBA

Prema američkom psihologu Maslowu (1976) temeljne ljudske potrebe su fiziološke potrebe, potrebe za sigurnošću, pripadanjem, ljubavlju, samopoštovanjem i poštovanjem drugih te potreba za samoostvarivanjem.

Glasser (1985) navodi pet potreba, za preživljavanjem na prvoj razini i četiri psihičke potrebe na drugoj razini: potrebu za pripadanjem (ljubavlju, suradnjom), za moći (vladanjem, dominacijom, priznanjem), potrebu za slobodom i potrebu za zabavom.

Djeca svoje potrebe očituju na individualan način i zato odgojitelj mora biti visoko pedagoški senzibilan i sposoban pravilno spoznati i osigurati primjerenu okolinu za zadovoljavanje tih istih potreba. Interakcijom i komunikacijom među djecom uz pomoć lutke lakše će prepoznati djetetove psihološke potrebe i tražiti načine njihova zadovoljavanja. Potrebu za moći, afirmacijom, dijete zadovoljava kada doživi da je nekome važno što misli i osjeća. Lutka je tada djetetov najbolji prijatelj jer dijete s njom razgovara i pripovijeda joj o svemu što ga veseli ili tišti. S lutkom dijete može ostvariti svoje „planove“. S njom ostvaruje svoja maštanja i tako se afirmira i postaje moćno (Ivon, 2010).

Potrebu za slobodom dijete može zadovoljiti igrajući se lutkom bez ograničenja, kako god želi. U skupini s vršnjacima zadovoljava potrebu za slobodom sve do trenutka dok se njegovo djelovanje ne sudari s tuđim načinom ponašanja kojim netko zadovoljava neku drugu potrebu, npr. potrebu za moći. Lutka i tada pomaže jer dijete pokazuje negativne emocije preko lutke. Lutka i druge dramske igre mogu poboljšati komunikaciju među djecom te smanjiti napetost između djece i odgojitelja (Ivon, 2010).

Prema Glasseru (1985), ako se zadovoljava samo jedna potreba, postaje upitno zadovoljavanje ostalih. Zbog toga je važno naučiti zadovoljavati sve potrebe. U tom slučaju lutka nudi

optimalne mogućnosti. Odgojitelj će prilikom komunikacije s djetetom lakše razumjeti dijete jer se ono lakše potuži lutki nego odrasloj osobi.

Dijete također lakše prihvaća stav lutke odnosno pravila jer je lutka autoritet koji je dijete samo izabralo. Lutka ima važnu ulogu u komunikaciji s odgojiteljem i djetetom s teškoćama u razvoju (kronične bolesti, tjelesna invalidnost, nedostatak vida/sluha, poremećaj u govorno-glasovnoj jezičnoj komunikaciji, ADHD i sl. teškoće u razvoju kod djece mogu dovesti do teškoća u socijalizaciji i emocionalnom razvoju). Neverbalna i simbolička komunikacija lutke pomaže da djeca uspostave odnos sa svojom sredinom i steknu pozitivnu sliku o sebi (Ivon, 2010).

Dijete često ima potrebu reći nešto, ali jednostavno nije dovoljno hrabro da se izjasni naglas. U tom slučaju pri ruci mu je lutka zijevalica koja ga razumije i sluša bez obzira na sve, dajući mu savjete i odgovore koje ono želi čuti. Djeca imaju raznolike potrebe koje ne mogu uvijek zadovoljiti. Uz igru lutkom zijevalicom zadovolje neke od svojih potreba i bude im malo lakše. Imaju se kome potužiti i možda odati neku duboko skrivanu tajnu u sebi.

9. APSTRAKTNE ZIJEVALICE

Autorica rada se odlučila za nešto dodatno i drukčije pa je napravila tri apstraktne, neodređene, vesele lutke koje će djeci možda biti zanimljivije od običnih, već viđenih životinja i osoba.

Materijal koji je korišten pri izradi lutaka: šarena, ružičasta i crna čarapa, karton, selotejp, ljepilo, škare, spužva, ukrasne loptice, papir u boji, šarene, savitljive, mekane žice.

10. ZAKLJUČAK

Konačan zaključak ovog rada je da je igra lutkom vrlo bitna za djetetov razvoj. Dijete lutkarskom igrom razvija apstraktno mišljenje – razvija zamjenske situacije i predmetima daje smisao koji nadilazi njegovu namjenu. Uz lutke se vežu emocije koje su glavni izvor motivacije za igru. Često se lutka upotrebljava u fonološkim igrama koje se mogu raditi svim lutkama, ali smatram da prednost ima zijevalica kojoj su naglašena upravo usta pa djeca, osim što mogu čuti riječi koje izgovara, mogu i vidjeti otvaranje usta što je realno i prirodno i to djeci još više približava izgovaranje rečenica i stvaranje priče.

Djeca se s lutkama identificiraju. Svoje strahove i probleme djeca nekada puno lakše dijele s lutkom nego s odraslom osobom koja predstavlja autoritet. Lutka je djetetu slična i ima iste probleme i strahove kao i dijete, ona mu je zapravo kao prijatelj i vršnjak. Koristeći lutku zijevalicu u radu s djecom u ustanovama ranog i predškolskog odgoja, odgojitelji olakšavaju proces rješavanja problema te potiču komunikaciju kod djece koja teže stupaju u kontakt s odraslom osobom. Lutka zijevalica, kao i druge vrste lutaka, velika su pomoć u dječjem emocionalnom i socijalnom razvoju, u razvoju komunikacije, samostalnosti i stvaralaštva te u postizanju pozitivne slike o sebi. Zijevalica bi trebala biti dio svakodnevnih aktivnosti u radu s djecom. Sva njena bogatstva trebala bi biti iskorištena. Ona je sredstvo pomoću kojeg se dijete u cijelosti razvija pa je samim time neophodna u sobi dnevnog boravka u odgojno obrazovnim ustanovama. Lutka zijevalica je rješenje za brojne djetetove probleme što se iz ovog rada na neki način može vidjeti.

11.LITERATURA

Knjige:

Bastašić, Z. (1988). Lutka ima i srce i pamet. Zagreb: Školska knjiga

Ivon, H. (1988). Dijete, odgojitelj i lutka: pedagoške mogućnosti lutke u odgoju i obrazovanju. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga

Kobolt, A. (1998). Učenje socijalnih vještina u predškolskoj dobi. U: H. Ivon (ur.) Zbornik radova 5. dana predškolskog odgoja „Mirisi djetinjstva“. Split: Dječji vrtići Splitsko-dalmatinske županije.

Korošec, H. (2004) Neverbalna komunikacija i lutke. U: Lutka... divnog li čuda! ur. E. Majaron, L. Kroflin. Zagreb: MČUK, 21-34.

Kraljević, A. (2003). Lutka iz kutka. Zagreb: Naša djeca.

Majaron, E. (2004). Luke u razvoju djeteta. U: E. Majaron, L. Kroflin, Lutka... divnog li čuda! Zagreb: MČUK, 77-87.

Maslow, A. H. (1976) Motivation and Personality. New York: Harper and Row.

Varl, B. (2001). Moje lutke 5 – Mimičke lutke. Zagreb: MČUK

Vigotski, L. S. (1977). Mišljenje i govor. Beograd: Nolit.

Vlahović-Štetić, V. (1994). Priručnik za skalu za procjenu agresivnog i prosocijalnog ponašanja kod djece, Jastrebarsko: Naklada Slap.

Županić Benić, M. (2009). O lutkama i lutkarstvu. Leykam International

Miljak, A. (1996). Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja, Model Izvor, Velika Gorica – Zagreb: Persona.

Mrkšić, B. (2006). Drveni osmijesi. Zagreb: MČUK

Piaget, J. (1990). Psihologija djeteta. Novi Sad: Izdavačka knjižara Zorana Stojanovića

Pokrivka, V. (1980). Dijete i scenska lutka. Zagreb: Školska knjiga.

Supek, R. (1970). Neke psihološke dispozicije dječje kreativnosti. Umjetnost i dijete, god. II, 6. Zagreb: Savez društava „Naša djeca“ SR Hrvatske.

Čudina-Obradović, M. (1990). Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje. Zagreb: Školska knjiga; Bjelovar: Prosvjeta.

IZJAVA

o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam ja, Dora Fernežir, studentica Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja na Učiteljskom fakultetu u Zagrebu, Odsjek u Čakovcu, samostalno provela aktivnosti istraživanja literature i napisala završni rad na temu: Lutka zijevalica u radu s predškolskom djecom.